

(type), the following subspecies are distinguished: Central and Eastern European, Baltic, Balkan.

The models (types) of criminal procedure policies of EU Member States can be classified on the basis of such a criterion as the form of the state. Thus, the form of state government can distinguish the constitutional monarchical model (type) of criminal procedural policy and the republican model (type) of criminal procedural policy. In turn, the republican model (type) of criminal procedural policy is of two types, semi-presidential and parliamentary. It should be emphasized that the EU Member States are not characterized by the presidential kind of the model (type) of republican criminal procedural policy. According to the form of the state system there are a unitary and a federal model (type) of criminal procedure policy. According to the form of state regime, all EU Member States belong to the democratic model (type) of criminal procedure policy.

One of the criteria for the classification of models (types) of criminal procedural policies is the methodology of codification of criminal procedural law. According to this criterion, it is possible to distinguish classical continental, Swedish (Scandinavian) and Anglo-Saxon model (type) of criminal procedure policy.

Keywords: model (type) of criminal procedure policy, the criteria for classifying criminal procedural policies of the Member States of the European Union, Anglo-Saxon model (type) of criminal procedure policy, continental (Romano-German) model (type) of criminal procedure policy.

Петечел О.Ю.

ДЕЯКІ ПИТАННЯ КРИМІНОЛОГІЧНОЇ ХАРАКТЕРИСТИКИ АГРЕСИВНОЇ ЗЛОЧИННОСТІ ЖІНОК

УДК 343.851.5 <https://doi.org/10.15330/apiclu.51.177-185>

Постановка проблеми. Ефективне запобігання злочинності в будь якій державі є одним з основних завдань державної політики. Кожна держава має свої особливості структури злочинності, а отже і свої пріоритети в реалізації заходів запобігання. Однак для всіх спільним є визнання існування окремого виду злочинності – жіночої. Питома вага жінок, які скоїли злочин, є значно меншою ніж питома вага чоловіків-злочинців, при цьому частка жінок у населенні країни становить більше половини. Це зумовлює знижену увагу до цього виду злочинності. Однак останнім часом негативні зміни в структурі жіночої злочинності, збільшення відсотку злочинів, які скоюють жінки, посилили актуальність дослідження даної проблеми.

Виклад основного матеріалу. Історично дослідження проблематики жіночої злочинності, в першу чергу насильницької, агресивної проходило такі ж етапи як і дослідження особи злочинця в цілому. Саме вчення, теорії та підходи щодо причинності формування злочинної поведінки та особи злочинця визначили і основні напрямки вивчення жінок-злочинниць.

Так, дослідження проблем жіночої злочинності та становлення її як самостійного структурного елемента пов'язано з таким ім'ям, як Ч. Ломброзо. Так, Ч. Ломброзо надавав велике значення анатомічним та фізіологічним особливостям організму в механізмі злочинної поведінки. Оголосивши жінку такою, що стоїть на нижчому рівні розвитку порівняно з чоловіком, науковець доходить висновку, що жінки більшою мірою схильні вчиняти злочини. Ч. Ломброзо вивчав анатомічну будову черепів чоловіків і жінок, які були позбавлені волі за скоєння ними злочинів. Дослідником була висунута теорія, згідно з якою черепи осіб, які переступили через закон, мають анатомічні відхилення від норми. До таких відхилень належать: низький лоб, бліде обличчя, великі скули, глибоко посаджені очі. Ч. Ломброзо дійшов висновку, що злочинцями не стають, а народжуються [4; 11, с. 217-218].

У середині ХХ століття пояснити причини насильницької жіночої злочинності намагалися за допомогою генетичних досліджень. Так, витоки жіночої агресії намагалися знайти в аномаліях хромосомного набору. Зокрема, Е. Подольський та П. А. Джейкобс стверджували, що у нормі статеві хромосоми жінки повинні бути «ХХ», а у чоловіка – «ХУ». Хромосомний набір «ХХУ» (наявність у генах жінки чоловічої хромосоми виду «У»), на думку прихильників біологічної кримінології, – головна причина жіночої агресії. Автори ендокринних теорій вважали, що витоки агресії криються в аномаліях функціонування залоз внутрішньої секреції – підвищеного вироблення речовин, що викликає нервозність і агресивність. Зокрема, було встановлено, що в період менструації у жінок у крові збільшується кількість тестостерону – речовини, яка може сприяти ослабленню самоконтролю і підвищенню агресивності на незначний час [7, с. 55].

На початку ХХ століття соціолог В. І. Томас у різні періоди своєї діяльності пропонував дwoяке пояснення причин жіночої

злочинності. У своїй першій книзі «Стать і суспільство: дослідження соціальної психо логії» (1907 р.) він зробив спробу відійти від антропологічної догми Ч. Ломброзо, встановивши той факт, що відмінності у розумовій діяльності чоловіків і жінок зовсім не залежать від їхніх антропологічних відмінностей. Відмінності в стилі поведінки пояснювалися В. І. Томасом перевагою катаболічних або анаболічних обмінних процесів в організмі. У чоловіків переважають катаболічні процеси, що є причиною швидкого вивільнення енергії, демонстрації сили і руйнівних дій. У жінок обмінні процеси відбуваються більш гладко завдяки переважанню анаболізму, що робить їх більш урівноваженими в соціальному плані [7, с. 53]. Дещо пізніше, у праці «Некоректована дівчина: випадки й аналіз поведінки» (1923 р.), учений остаточно обґрунтував роль соціального оточення у детермінації девіантної поведінки жінки. В. І. Томас запропонував теорію цільового конфлікту, що базується на визнанні у людини чотирьох провідних потреб: потреби у безпеці, визнанні, отриманні нового досвіду та співчутті. Автор відзначив, що для злочинної поведінки жінок характерне поєднання потреби у співчутті й отриманні нового досвіду. Звідси випливає висновок, що В. І. Томас пояснював причини насильницької жіночої злочинності саме через потреби жінки, які вона прагне задовольнити [7, с. 54].

Аналізуючи в цілому прояви протиправної поведінки серед жінок, варто відзначити, що переважна більшість злочинів мають корисливий характер. Застосування насильства жінками характерне для окремих сфер життєдіяльності, зокрема, сімейно-побутова сфера, корисливо-насильницькі злочини (грабіж, розбій), сфера незаконного обігу наркотичних речовин.

Одними з найбільш поширених морально-психологічних рис жінок-злочинниць є алкогольна і наркотична залежність, дезадаптованість. Під впливом алкоголю і наркотиків настає соціальна деградація особи, формується стійка психологія паразитизму, яка веде до нових злочинів. Більшість із засуджених, особливо неодноразово, втрачають зв'язок із сім'єю, дітьми, роботою, не мають житла, взагалі засобів до існування. Для жінок-злочинниць характерна апатія, нігілізм, неврівноваженість, цинізм, користо-

любство, інфантильність, втрата віри в майбутнє, емоційна нестійкість, розбещеність, аморальні погляди, дратівливість.

У дослідженні Д. Шестакова, яке ґрунтувалося на вибірковому вивченні кримінальних справ і результатах опитування осіб, які відбували покарання за злочини, вчинені у сімейній сфері, докладно розглянуті соціальні та психологічні особливості осіб чоловічої та жіночої статі, котрі брали участь у сімейних конфліктах. Виявилось, що у підгрупі жінок-чоловіковбивць (8 % злочинів від кількості вчинених вбивств у сім'ї) реаліями сімейного життя були: недостатня забезпеченість чоловіка грошима (75 %); пияцтво чоловіка (44 %); житлова невлаштованість (28 %); перевага зарплати дружини над зарплатою чоловіка (22 %); розходження у поглядах подружжя щодо розподілу домашніх обов'язків (19 %); недостатня авторитарність чоловіка (5-16 %) [2, с. 15]. Отже, у жіночій насильницькій злочинності на побутовому ґрунті особливу роль відіграють соціально-економічні та психологічні чинники. Серед мотивів вбивства жінками своїх чоловіків слід назвати самотвердження (33 % осіб), прагнення позбутися турбот (32 %), намагання перешкодити залишенню сім'ї (19 %), ревності (14 %), користь (2 % жінок, які вбили своїх чоловіків) [8, с. 37].

На тенденції підвищення агресивності та криміногенно-небезпечних дій жінки у сімейно-побутових конфліктах наголошується у роботі Л. Крижни: «за результатами вивчення кримінальних справ питома вага осіб жіночої статі, які вчинили злочини у сфері сімейно-побутових відносин зросла за останні роки більше ніж удвічі» [6, с. 8].

Якщо оцінювати вплив гендерного фактора, то чоловіки демонструють вищі рівні прямої та фізичної агресії, а жінки – непрямой і вербальної. Загалом чоловічій статі притаманна схильність до фізичного насильства, водночас жінки частіше використовують його психологічний варіант. Вищий рівень агресивності в чоловіків констатовано в низці досліджень, хоча деякі автори це, здавалося б, очевидне положення заперечують. Зокрема, Т. Тігер на підставі ґрунтового аналізу даних стверджує, що до шести років відмінностей між хлопчиками й дівчатками немає, лише згодом виникають відмінності, обумовлені статево-рольовим ви-

хованням. Дослідники А. Фродо і Дж. Маколей теж не поділяють думку про вищий рівень агресивності чоловіків. Вони вважають, що жінки, маючи вираженішу емпатію, тривогу та почуття провини, пригнічують у себе відкритий вияв агресивності там, де чоловіки її не приховують. Насправді жінки не менше схильні до агресії, якщо розцінюють свої дії як справедливі чи відчувають себе вільними від відповідальності. Учений П. А. Ковальов із цього приводу зауважує, що особи чоловічої статі переважно схильні до прямої та непрямой фізичної агресії (бійці), а також до прямої вербальної, а особи жіночої статі – до непрямой вербальної агресії. Агресивність чоловіків і жінок різниться за вектором спрямування агресивного афекту: якщо вияви зовнішньої відкритої агресії більше притаманні чоловікам, то жінкам властива внутрішньо спрямована агресія, яка супроводжується почуттям безпорадності, безнадійності, самотності. Дані дослідження Л. Чаговця свідчать, що у чоловіків перше місце за рівнем виявлення займає фізична агресія, друге – вербальна, третє – негативізм, четверте – роздратованість, п'яте – непряма агресія. У жінок на першому місці вербальна агресія, на другому – роздратованість, на третьому – фізична агресія, на четвертому – негативізм, на п'ятому – непряма агресія. У жінок, порівняно з чоловіками, меншою мірою виявляються фізична агресія і негативізм, а більшою – непряма агресія та роздратованість [10]. Науковець Я. Ю. Копейко зазначає, що в чоловіків і жінок між агресивною поведінкою та рівнем тривожності наявний певний зв'язок різного характеру. У чоловіків цей зв'язок зворотний, а в жінок – прямий. Автор доходить висновку, що агресивна поведінка чоловіків безпосередня і пов'язана з контрольною функцією Супер-Его. У жінок така поведінка є захисним механізмом, пов'язаним, передусім, із «силою-слабкістю Его» [5, с. 30–31]. Крім цього, є статеві відмінності у ставленні до агресії. Дослідник Р. Берон і Д. Річардсон [3, с. 143] зазначають, посилаючись на низку інших авторів, що жінки, на відміну від чоловіків, вважають схильність до домінування у свого потенційного чоловіка вельми привабливою рисою. Ці дані надають можливість біологам припускати, що наполегливість як форма вияву агресивності може допомагати чоловікам передава-

ти свої гени наступному поколінню. Чоловіки після агресивної поведінки, здебільшого, слабше відчують провину і тривогу. Жінки ж, навпаки, стурбовані можливими її наслідками. Виживши агресію, вони будуть реагувати на неї почуттям провини і страху, стверджує Х. Хекхаузен [9, с. 366]. Жінки розглядають агресію як вираження емоційного напруження в гніві. Чоловіки ж ставляться до агресії як до інструменту, вважаючи її моделлю поведінки, до якої вдаються для отримання різноманітної соціальної та матеріальної винагороди [3, с. 218]. Статеві відмінності у фізичній агресії найпомітніші в ситуаціях, коли до агресії змушені вдатися (наприклад, у зв'язку з виконанням соціальної ролі), на відміну від ситуацій, коли до неї вдаються без жодного примусу. Крім того, схильність чоловіків демонструвати агресію очевидніша після сильної провокації, ніж за її браку [3, с. 220]. Стратегія професіоналізації жінки, основний шлях або вибір, у якому зосереджені мета, завдання професіоналізації, загалом спрямовані на подолання суперечності між гендерною і професійною роллю. На думку дослідників, професійна роль для жінки найчастіше має другорядне значення в ціннісній картині світу й підпорядкована гендеру. Постійне співвідношення стратегій професіоналізації з гендерною роллю створює умови для напруження, невдоволеності й обмежує жінку в її самореалізації: професійних цілей або немає, або ними постійно жертвують жінки, або досягнення їх сприймають як надто проблемне [1]. У зв'язку із цим стратегія професіоналізації жінки специфічна, жінка може демонструвати: відмову від професіоналізації на користь гендерної ролі; підпорядкування професійних прагнень гендерної ролі; орієнтування на поєднання професійної та гендерної ролей. Відмінності в агресії можуть бути зумовлені гендерними ролями, які заохочують вияв чоловіками агресії в певних формах, тоді як агресивність жінок засуджують. Чоловіків нерідко підштовхує до агресії соціум, ставлячи під сумнів їхнє суспільне становище або самоповагу. Жінки, навпаки, відчують збентеження, якщо доводиться виявляти агресію на людях. Чоловіки віддають перевагу ролям, у яких необхідно виявляти агресію (у військовій або спортивній сферах), а для більшості жінок агресивність абсолютно недоречна (наприклад, мати, секретар, учитель).

Чоловіки і жінки також відрізняються своїми установками відносно агресії. Чоловіки, як правило, в меншій степені переживають почуття провини і тривоги. Жінки більше занепокоєні тим, що агресія може обернутися до них самих, - наприклад, можливою отримати відсіч зі сторони жертви.

Більше того, жінки розглядають агресію як експресію – як засіб вираження гніву і зняття стресу шляхом вивільнення агресивної енергії. Чоловіки ж, навпаки, ставляться до агресії як до інструменту, вважаючи її моделлю поведінки, до якої вдаються задля отримання різнобічної соціальної і матеріальної винагороди.

Висновки. Виходячи з вищевикладеного, можна виділити наступні особливості агресивної жіночої злочинності:

1. Вчинення злочину за заздалегідь обдуманним планом.
2. Прояв особливої жорстокості.
3. Відсутність стійких сімейних зв'язків.
4. Поширеність фонових явищ.
5. Співучасть у вчиненні злочинів разом з чоловіками.
6. Збільшення частки рецидивної злочинності та тенденція до її зростання.
7. Ускладнений процес ресоціалізації та подальшої соціальної адаптації.
8. Вищий рівень латентності.
9. Зрівнення до структури чоловічої злочинності.
10. Збільшення частки тяжких та особливо тяжких злочинів.

1. Берн Ш. *Гендерная психология* / Ш. Берн. – СПб. : Прайм-ЕВРОЗ-НАК, 2001. – 320 с.
2. Бова А. *Кримінологія гендера: дослідження подружнього насильства* / А. Бова // *Український соціум*. – 2004. – №2 (4). – С. 13–20.
3. Бэрн Р. *Агрессия* / Р. Бэрн, Д. Ричардсон. – СПб. : Питер, 2001. – 352 с.
4. Євдокимова М. *Історичний аналіз жіночої злочинності* // *Підприємництво, господарство і право*. – 2018. - №3. – С. 140-142
5. Копейко Я. Ю. *Гендерные аспекты агрессивности* / Я. Ю. Копейко // *Психология XXI века : тезисы науч.-практ. конф.* – СПб. : СпбГУ, 2000. – С. 29–37.
6. Крижна Л. В. *Попередження злочинів, що вчинюються у сфері сімейно-побутових відносин* : автореферат дис. на здобуття наук.

- ступеня канд. юрид. наук : спец. 12.00.08. «Кримінальне право та кримінологія» / Л. В. Крижна. – Київ, 2000. – 17 с.
7. Мельникова Т. В. Наукова думка ХХ століття про причини насильницької жіночої злочинності / Т. В. Мельникова // Науковий вісник Чернівецького університету. – 2014. – № 728. – С. 53-57.
 8. Преступность среди социальных подсистем. Новая концепция и отрасли криминологии / [Горшенков Г. Н., Кабанов П. А., Касторский Г. Л. и др.]; под ред. докт. юрид. наук, профессора Д. А. Шестакова. – СПб. : Издательство «Юридический центр Пресс», 2003. – 353 с.
 9. Хекхаузен Х. Мотивация и деятельность / Х. Хекхаузен. – 2-е изд. – СПб. : Питер ; М. : Смысл, 2003. – 860 с.
 10. Чаговец Л. Психологічні особливості агресивності старших підлітків / Л. Чаговец // Психолог. – 2004. – № 13. – С. 16–18.
 11. Чечель Н. О. Деякі історичні аспекти поняття та змісту жіночої злочинності / Н. О. Чечель // Університетські наукові записки. – 2010. – № 4. – С. 214-220.

Петечел О.Ю. Деякі питання кримінологічної характеристики агресивної злочинності жінок.

Стаття присвячена питанню дослідження кримінологічних аспектів жіночої злочинності, зокрема її агресивним проявам. Автором розглядаються окремі історичні аспекти даного явища, характеристика особи, що вчиняє злочин. Крім того, в статті виділені основні особливості та закономірності розвитку агресивної жіночої злочинності.

Ключові слова: агресія, жіноча злочинність.

Petechel O.Y. Some issues of the criminological characterization of female aggressive crime.

The article is devoted to the study of one type of bullying - cyberbullying. The author analyzes the concepts and features of cyberbullying. The author individually distinguishes the features contributing to cyberbullying, in particular, the distance (there is no direct contact with the victim); anonymity (ability of the bully (aggressor) to protect himself from identification); prevalence (the ability to reach a large audience in the hatching process); support (the ability to involve an unlimited range of bullies in the hatching process); persistence (cyberbullying does not depend on the time and location of the bully (the aggressor) and his victim, no need for eye-to-eye contact); equality (absence of a bully (aggressor) need to take precedence in strength, social status, financial status, etc.).

Features of cyberbullying include changes in behavioral and emotional state during or after use of mobile phone or other Internet-access devices; hiding certain facts of one's online communication; avoiding school or friendly meetings; occurrence of unmotivated anger at home, destructive relationships with parents or teachers; change in mood, behavior, sleep or appetite; desire to stop using one's PC or mobile phone; avoid talking about one's PC or mobile phone activity; impaired learning;

suicide attempts. The article deals with the classification of types of cyberbullying, where the following are separately distinguished: trolling, happy-sloping, flamingos, attacks, slander, defamation, impersonalization, fraud, alienation, cyber-harassment, sexual assault.

The author identifies the reasons that contribute to the spread of this negative phenomenon. In addition, special attention is paid to the prevention of cyberbullying, where among the main are the education of cyber literacy, direct communication and interest in the life of the child, spending more time with the child, demonstrating the benefits of real communication over virtual.

Keywords: aggression, female crime, women's crime.

Розвадовський В.І.

ПЕРЕКЛАДАЧ У КОНСТИТУЦІЙНОМУ ПРОВАДЖЕННІ УКРАЇНИ, ЛИТВИ ТА НІМЕЧЧИНИ: КОМПАРАТИВНЕ ДОСЛІДЖЕННЯ

УДК 342. 536.1 <https://doi.org/10.15330/apiclu.51.185-195>

Постановка проблеми. У контексті модернізації засад організації та функціонування Конституційного Суду України важливе місце відводиться і удосконаленню самих учасників конституційного провадження, серед яких чільне місце належить перекладачу.

Проте, на наше переконання, вирішення проблеми юридичного закріплення правового статусу перекладача у конституційному провадженні може бути ефективним не лише на основі урахування українського законодавства про конституційне провадження, а через призму його порівняльного аналізу із законодавством окремих країни ЄС (особливо – Німеччини та Литви).

Аналіз досліджень та публікацій. Проблематику конституційної юстиції на дефінітивному рівні прямо чи опосередковано висвітлювали у своїх наукових публікаціях Н. Вітрук, Л. Д. Воеводін, А. П. Гаранов, В. В. Копейчиков, В. А. Кучинський, С. Л. Лисенков, В. А. Масленніков, О. Марцеляк, В. І. Новоселов та інші науковці.

Питання правового статусу особи в цілому та у системі конституційного провадження їх у тій чи іншій мірі досліджували В.